

ÚJ KÖNYVEK

GAÁL ZOLTÁN: ELFELEJTETT ZÁSZLÓ

El szó

Ismerkedés önmagammal

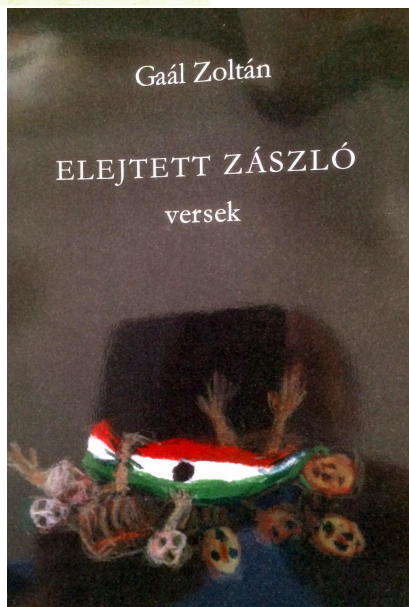
Önmagunkkal megismerkedni bizony nem könnyű dolog. Akarva-akaratlan halogatjuk a találkozást. Azt hiszem, hogy közeleg a pillanat, mikor belebotlok önmagamba. Ez nem az én érdemem. Segítettek azok a családtagok, barátok és ismerősök, akik kritikus szemmel figyelték, hogy mit mondanak és szembe, nyíltan, megmondták a véleményüket, még akkor is, ha az számomra nem volt hízelgés. Mint sokan mások, én is érzékenykedtem, de az évek során felfedeztem, hogy az a kép, melyet magamról alkotok, ha olykor módosítom is, mégis gyakran hibás. Remélem, hogy idővel fejletem, mégis gyakoribb vagyok, mint korábban, és a találkozást nem szalasztom el.

Szólnom kell arról is, hogy miből leszek a cserebogár. Mondókámat rövidre fogom, mert nem regényt, hanem elszókat írok. Apám mozdonyvezető volt, életvidám, társasági ember. Remekül szájharmonikázott és szépen énekelt. Anyám, aszkétikus hajlamú diplomás varróné, falta a könyveket. Olvasni hamar megtanultam. Nem tudom, kiskoromban kitől, hogy van zenei tehetségem. 1940-ben Brassóból, szülővárosomból, Debrecenbe telepedtünk át. Katolikus elemi iskolába jártam. Apám mérnököt akart faragni belőlem, de belátta, hogy a technika nem érdekelt. A második világháború vége felé, honnan-honnan nem, elkerített egy hangszert és tudatta velem: eljött az ideje annak, hogy hegedülni tanuljak. Döntését megkérdjeleznem nem volt tanácsos.

A háború után a debreceni piarista iskolába jártam. A kultúra ott jelentős szerepet játszott a nevelésben. Volt kórus, népi tánc-, színjátszó- és bábszínházcsoport, valamint zeneoktatás. Zongorázni kezdtem. Ha jól emlékszem, megnyertem egy szavalóversenyt Sinka István *Anyám balladáit táncol* c. versének tolmácsolásával. Egyszer barátommal, Pöstyényi Andrásal baktattam egyik poros debreceni utcán. Hirtelen megtorpant és kibökte: *»Az iskola egyszerre két dolgot tesz velünk: okít és butít minket.«* Aranyköpése érvényben maradt azután is, hogy az iskolát államosították. A paptanárok elmentek s velük a kulturális tevékenység jelentős része. Hegedűtanárom, Szendy Tihamér hegedűművész mentorommá, majd atyai barátommá vált. Együtt muzsikáltunk, magánkönyvtárából ritka és tiltott műveket is kölcsönözhettem, s amikor idős lettem, esténként még pálinkával is megkínált. Bemutatott barátjának, Tamkó Sirató Károlynak, akít a magyar lírai modernizmus egyik magyarországi úttörőjeként tartanak számon.

Tihamér eladási darabokat komponált növendékeinek, de verseket és mesejátékokat is írt. Közelségében megértettem, hogy az alkotómunka nem valami ördögösség, hanem normális emberi cselekvés.

Tizennégy éves koromban, kevéssel anyám halála után, saját kezembe vettem sorsom irányítását. Apám szó nélkül útnak eresztett, ami meglepő, mert rettenetesen féltett engem. Oszálytársammal és barátommal, Erkel Tiborral, Budapestre utaztam felvételizni. Az Állami Zenei Gimnázium növendékei lettünk. Az iskola fantasztikus lehetett volna, ha a tanárok

azt csinálhatták volna, amihez értettek. Sajnos, nem tehetők. A nyugat-európai nyelvek oktatása például egyik napról a másikra megszűnt. Egy Cambridge-ben képzett tanárunk magyartanítót, s beszédébe minduntalan angol kötszavak csúsztak. Nem csoda, mert szabadidejében privát növendékeknek tanította az angol nyelvet. Egy másik tanárunk, aki Párizsban tanult, a francia nyelv helyett német történetet tanított. Az orosz nyelv kötelező volt. Nyelvtanárunk sajnos

nem tudott sem oroszul, sem magyarul, valószínűleg nem volt tanári képesítése. A szovjet hadsereg tolmácsként sodródott Kárpát-Ukrajnából Budapestre, állását politikai érdemeinek jutalmaként kapta. Az eredmény aztán az lett, hogy egyetlen idegen nyelvet sem tanultunk meg, ami bizony roppant kár. Két tanárom, jó néhány ismerősöm, és a fővárosban élő rokonságom támogatott. Gyakran meghívtak ebédre, vacsorára. Megszerettem egy lányt, aki viszonzta érzelmeimet.

Első má is elfogadhatónak tartottam a 1952-ben írtam. Kedvesemmel, aki jól ismerte Weöres Sándort és feleségét, Károlyi Amyt, meglátogattuk a költő házaspárt otthonában. Döntésem volt, két nagyszerű, szellemi függetlenségét megőrző, önálló gondolkodásra képes költővel egy asztalnál ülve, közös társaságban beszélgetve, elbeszélgetni.

1953-ban érettségiztem. Összeállítottam egy kis kötetet, és stencil gépen sokszorosítva, szétosztottam barátaim és ismerősök között. Ha valaki, akkor feljelent, valószínűleg börtönbe kerülök. Néhány évvel ezelőtt meglátogattam Földes Imre zene-történe-szt budapesti lakásán. Nagyon meglepett, mikor egy könyvespolcra minden keresgélés nélkül, elszedte elsárgult kis füzetem. Imrével a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zene-szerzés szakának növendékeként találkoztam először. Közös barátunk, a ma Bécsben lakó Erdődy Iván hozott össze minket. Akkor ismerkedtem meg a nálam két évvel időssebb, ma Salzburgban élő, Horváth Józseffel is. Iván és József már kész zeneszerzők voltak tekinthetőek, mikor első próbálkozásaimmal jelentkeztem. Hihetetlen módon kiálltak mellettem. Nagyon sokat tanultam tőlük. Mit tanultam első tanáromtól, Szabó Ferenc-től? Politikai csapdába szorult=szabadulni nem tudott. Így élni nem lehet. Mit tanultam második tanáromtól, Szervánszky Endrétől? Két mondását nem felejttem: *»Fiúk, csapjanak be mindenkit, engem is, de önmagukat ne csapják be!«* És: *»Mikor komponálnak, gondoljanak a nőre, aki éppen találkára készül. Legyenek ugyanolyan gondosak, mint a nő, mikor a tükör előtt állva szépítgeti magát.«*

1955-56-ban megjelent néhány versem az Új Hang és az Alföld című folyóiratban.

Aztán jött a halálugrás. Huszonkét éves voltam. *»Gaál, maga menjen el innen. Magának nem teremföldet ebben az országban.«* Mondta Szervánszky Endre, amikor már nyilvánvaló volt, hogy a forradalmat a szovjet csapatok hamarosan vérbe fojtják. Tanácsát megfogadtam. 1956. december 12-én érkeztem Svédországba. Mielőtt elindultam, többen figyelmeztettek, ha nincsenek külföldi kapcsolataim, inkább maradjak otthon, mert külföldön nehéz boldogulni. Nem hallgattam rájuk. Kapcsolataim nem voltak, de idővel mégis sikerült megtalálnom helyem a

svéd társadalomban. Egy magyar lány, Ágnes, követett az emigrációba. Együtt léptük át a határt. Hamarosan össze is házasodtunk. Anyagi helyzetünk sohasem volt rózsásnak mondható, de t r h e t volt. A stockholmi Királyi Zenem vészeti F - iskolán jó nev tanárok irányították tanulmányainkat. Feleségem szorgalmasan zongorázott, én komponáltam. Ligeti György ösztöndíjhoz juttatott, így ellátogathattam a németországi Darmstadtba. Ez a városka volt pár évtizeden át az avantgárd-zene Mekkája. A remélt pozitív hatás elmaradt. Zeneszerz z i bemutatkozásom sikeres volt, de ez sem tett boldoggá. Megbénultam és elnémultam. A versírást 1957- ben abbahagytam. 1960-ban kislányunk született. Be kell vallanom, nem voltam példás férj és apa.

Feleségemmel való viszonyom megromlott. Elváltunk. Ágnes már nincs közöttünk. 1972-ben találkoztam Agnetával. 1975-ben összeköltöztünk és néhány évvel kés bb összeházasodtunk. Ma is együtt vagyunk. Közös er vel kialakítottunk egy életformát, mely mindkett nknek nagy örömet szerez és lehet vé teszi további fejl désünket. Lányom, Katalin, feln tt. Ritkán találkozunk. Egy alkalommal tudatta velem, hogy apára van szük-sége, s ezzel a kijelentésével meghódított. Férjhez ment, s van két unokám. 1999-ben nyugdíjaztak. Szabad ember lettem. A merevgörccs már korábban felengedett. 1966-ban kezdtem svédül írni. A századforduló után ismét kapcsolatba kerültem régi barátaimmal és feléledtek a tetszhalott szavak. Újabb verseim két nyelven írom egyidej leg, párhuzamosan. Svédországban új barátokat szereztem. Mindnyájukat felsorolni nem tudom. Megnevezek hat zeneszerz t: Johanson Sven-Eric, Kovar Vladimir már nem élnek=Käck Max, Forsman Mikael, Hedelin Anders, Ungváry Tamás barátsága éltet . Meg kell említenem Kassius Gabriellát, aki magas kora ellenére szakadatlanul ügyködik és egyik svéd nyelven írott versemet becsempészte egy tankönyvbe. A már eltávozott Adler Péterr l, Gunnar Sältinről és Kundler Miklósról sem feledkezhetem meg. Péter építész volt, megalkudni nem tudott, pályája derékba tört. Gunnar révén bepillantottam a finnországi svéd kisebbség gondolatvilágába. Miklóssal huzamosabb ideig együttm ködtem, s szövegére két zenés színpadi m vet komponáltam. Jan Lööf gyermekkönyveket ír és rajzol. Ha kedve kerekedik, próbál helyet biztosítani nekem a történelemben.

Mókás képein felbukkanok hol Churchill és Sztálin, hol nagy filozófusok, mint Russel, Popper és Wittgenstein, hol pedig Igor Stravinsky társaságában. Jan svédnek született, én magyarnak. Nem akadály. Egy húron pendülünk.

Hegel tanait Marx talpra állította. Mikor Marx eszméit átvittük a gyakorlatba, fejre állt a társadalom. Nagyon kell vigyázni! Az anyaméhbe se lehet visszabújni, hiába er lködünk. Az élet találékony, és minduntalan új meglepetésekkel kedveskedik nekünk. Éljük a mi id nkben!

Ki írja a fenti szavakat? Ha ifjúkorom kedvenc költ je, Ady Andre szellemében próbálom, szimbólummal, jellemezni magam, a Kelj-Fel-János lenne a legtalálób, mert sokszor lenyomtak, ám, ha fel nem is pattantam, el bb utóbb feltápászkodtam.

Ungváry Tamásnak, aki azon kevesek közé tartozik, akik ismerték néhány versem, megköszönöm, hogy felhívta rám Tar Károlynak, az Ághegy folyóirat alapítójának és szerkeszt jének figyelmét. Köszönet illeti Tar Károlyt azért, hogy az Ághegy lapjain helyet adott írásaimnak. Domokos Kinga els feleségem Budapesten él régi kollégája és halálig barátja. Odaadó támogatása nélkül ez a kötet nem került volna az olvasó kezébe.

Gaál Zoltán

GERGELY TAMÁS: KI ETETI A SIRÁLYOAT?

Azt mondják, ha valaki s r n anekdotázik, az annak a jele, hogy mind er sebb benne a visszatekintési kény-szer. Hiába, az élet telik, az élményzsák is las-san megtelik, jó ha a ben-ne összezsúfolódot-tat feldolgozza az ember. Pontosan nem is tudnám meghatározni: Gergely azért anekdotázik, hogy rögzítse a múlt jelentéssé történéseit, vagy azért, mert ezáltal h maradhat irodalmi kedveséhez, a rövidprózához.

Tény, hogy a *Ki eteti a sirályokat* (99+1 anekdota. Üveghegy Kiadó, 2016) cím legújabb könyve az utóbbi évtizedek szeszélyes, puzzle szer metszete. Olvasmányos és tanulságos. Próza és költészet, mikor hogy hozza a téma, de sose érdektelen. Tanúság rá, hogy így is lehet saját életet elbeszélni, sejtetni, feltérképezni. (Engem, hétpróbás olvasót, kissé a Balogh Edgár-féle *Acéltükör mélye ó Fél száz* igaz történet gy jteményre emlékeztet=publicisztika professzorunk azért folyamodhatott e m fajhoz, mert csak így tudta elmondani, azokban az id kben, a közelmúlthoz kö t d élményeinek tanulságait.)

Gergely Tamás anekdotái inkább amolyan t le megszó-kott és elvárt félő és egyper-esek. Néhány címet idefírok, kedvcsinálónak: Teréz anya intelmei, Borotva a kocsi-ban, Mátyás király Stockholmban, Aloé könnyecseppi De ab-bahagyom, mert különben nem tudnék leállni!

Cseke Gábor

